

1. PERUSTIEDOT KOHTEESTA	
1.1. Maisema-alueen nimi	Untamala-Kodjala
1.2. Maisema-alueen uusi nimi	Laitilan lakeus
1.3. Kunta	Laitila, Uusikaupunki
1.4. Pinta-ala	6970 ha
1.5. Aikaisemmat inventoinnit [tekijä, vuosi, arvo]	Arvokkaat maisema-alueet, maisema-aluetyöryhmän mietintö II. Ympäristöministeriö 66/1992. Varsinais-Suomen liitto, Matleena Muhonen ja Anni Järvalto, Varsinais-Suomen Kulttuurimaisemaselvitys v. 2008. Alue on valtakunnallisesti arvokas.
1.6. Päivätyöinventoijan nimi	Marie Nyman, Kirsti Virkki, Natalia Räikkönen
1.7. Päivätyöinventoinnin pvm	28. 6. 2012, 14. 8. 2013
1.8. Arkistointipaikka	
2. MAISEMAMAAKUNTA JA -SEUTU	
2.1. Maisemamaakunta ja -seutu [Mietintö 66/1992]	Lounaismaa, Ala-Satakunnan viljelyseutu
2.2. Maisematyyppi [Maakunnallinen maisemaselvitys]	Rapakivikallioselänteiden vyöhyke
2.3. Kuvailuteksti [Lyhyt kuvaus maisemamaakunnan ja -seudun tyypillisistä piirteistä]	Lounaismaassa maasto on eteläisiltä osiltaan vaihtelevaa sekä murrosoaksojen ja ruhjeiden jaksottamaa. Pohjoisosissa maasto loivenee. Lounaismaan monipuolisiin maisemiin lukeutuu rannikkoseutujen rikkonainen saaristo ja mantereella laajat, lukuisten jokien halkomat savikkoalueet. Alue on muinaista merenpohjaa ja alkoi nousta kuivaksi maaksi vasta atlanttisella kaudella, 7500-4500 vuotta sitten. Aluetta halkoo jokinen harjukso, jotka paikoitellen ovat myös maisemassa merkittäviä. Alueen kulttuuriperintö on vanhaa ja kehittyntä, sillä edullinen ilmasto, maaperä ja hyvät kulkuyhteydet ovat varhain tarjonneet mahdollisuudet pysyvälle ja tiiville asutukselle. Alueella on runsaasti muinaisjäänköksiä. Alueella on muuhun Suomeen verrattuna paljon kartanoita ja keskiaikaisia kivikirkkoja. Kartanoiden maille perustettiin varhaista teollisuutta, muun muassa myllyjä ja ruukkeja. Kartanomaiden ja perinteisten talonpoikaiskylien liepeille syntyi torppari- ja mäkitupa-asutusta. Tyypillisiä ovat kumpareille ja selänteiden reuna-alueille asettuvat ryhmä- ja rivikylät. Ala-Satakunta on vaurasta viljelyseutua, mutta lounaiseen viljelyseutuun verrattuna alueella on paljon karuja, metsäisiä ja soisia syrjäseutuja. Alue on maastonmuodoiltaan tasaista, mutta sen maisemissa on voimakkaita erityispiirteitä. Viljelysmaisemat ja pääosa asutuksesta keskittyy viljaille savikkoalueille ja niiden tuntumaan. Taajamien ulkopuolella asutus on ryhmittynyt väljästi ja nauhamaisesti, paikoin myös löyhäköinä ryhmäköinä.
3. LUONNON OMINAISPIIRTEET	
3.1. Maa- ja kallioperä	Alue kuuluu voimakkaasti rakoilevaan ja murrosvyöhykkeiden leimaamaan svekofenniseen kalliperäalueeseen. Alueen kallioperä on miltei kokonaisuudessaan niin kutsuttua Laitilan rapakiveä (pyterliittistä rapakivigraniittia). Alue kuuluu maamme suurimpiin rapakivialueisiin. Alueella on myös toinen harvinainen kivilajiryhmä - diabaasit. Diabaasit ovat tummia, emäksisiä juonikiviä, joita löytyy sieltä täältä keski-Laitilan alueelta. Alueen maaperä koostuu mosaikkimaisesti liejuisista hienorakenteisista maista, savimaista, sekalajitteisista maista, kalliomaista sekä karkearakenteisista maista. Alueen läpi kulkee luoteis-kaakkoisuuntaisesti Laitilanharju. Harjuksoa seuraa pohjavesialueiden ketju (Untamala, Paltilan ja Koveron pohjavesialueet). Valkojärven alueella, Laitilan taajaman länsi- ja pohjoispuolella vanhasta järvenpohjasta muistuttaa laaja savi- sekä turve ja liejakerrostumien alue.
3.2. Vesistöt ja ranta-alueet	Päivesistöalue on Sirppujoen vesistöalue. Alueen poikki virtaavat Sirppujoki ja sen lukuisat sivuhaarat ja ojat. Laitilan keskustan jälkeen Sirppujoki jatkuu Malvonjoki-nimisena. Sirppujoen suurimpia sivuhaaroja on Härinänjoki, joka yhtyy Sirppujokeen Kulmastenmäen pohjoispuolella ja virtaa Kodjalan, Vidilän ja Koukkelan kylien eteläpuolella. Sirppujoki purkautuu Uudenkaupungin rannikkoalueella Velhonveden-Ruotsinveden makeanvedenaltaaseen. Valkojärvi Paltilan kartanon pohjoispuolella on vanhaa järvenpohjaa. Alueella on useita muita viljelyalan lisäämistä varten kuivatettuja järviä. Alueen poikki kulkee kaakko-luodesuuntainen Untamalan ja Paltilan pohjavesialue.
3.3. Luonnonhistorian erityispiirteet	Rapakivi on herkemmin rapautuva ja kallioperästä irronneet suuret siirtolohkareet leimaavat sekä metsiä että viljelyalueita. Jäätikön sulamisvedet ovat muodostaneet jään reunan suuntaa vasten Laitilan poikki hakeutuvan pitkäisharjukson. Maisema-alueella on myös runsaasti parvina esiintyviä De Geer-moreeneja, eli päätmoreeneja, jotka ovat jäätikön reunaan vasten puristuneita moreenivalleja. Yleensä peltojen keskellä sijaitsevat moreenikumpareet ovat kuitenkin usein joutuneet pelloiraivauksen kohteiksi.
3.4. Kasvillisuusyydit	Alue sijoittuu eteläboreaalisen havumetsävyöhykkeen ja hemiboreaalisen tammivyöhykkeen rajalle. Maisema-alueen reuna-alueet muodostuvat pääosin kuivista ja kalliosta mäntykankaista. Alueella on useita pieniä soita. Perinnemaisemia on runsaasti, ja useat niistä ovat tyypiltään ketoja tai kallioketoja. Pienmuotoisilla diabaasi-esiintymillä tavataan lajistoltaan monipuolisia diabaasilehtoja.

3.5. Arvokkaat luontokohteet	Untamalan Natura-alueen (FI0200066) suojeluperuste on SCI. Untamalan pähkinälehdot (LHO020038) kuuluu lehtojensuojeluohjelmaan. Untamalassa on myös valkoreunapussikoin esiintymisalue (ERA207086), joka on rauhoitettu erityisesti suojeltavien lajien esiintymisalueiden rauhoituspäättöksellä. Yksityisten mailla olevia luontotyyppipäättöksellä suojeltuja alueita ovat Mäen pähkinäpensaslehto (LTA202949), Sinimaan pähkinäpensaslehto (LTA202951), Järvelän pähkinäpensaslehto (LTA203021), Ylisaaren pähkinäpensaslehto (LTA202952), Lukkalan katajaketo (LTA203599), Laesaaren pähkinäpensaslehto (LTA204063) sekä Takasaarenmäen pähkinäpensaslehto (LTA202917). Yksityisten mailla olevia suojelualueita ovat Untamalan lehdot; Mussalon mäki (YSA205450), Hömppälä (YSA203224) ja Laittihuhta (YSA203223), Untamalan pähkinäpensaslehdot; Vainila (YSA205305) ja Suomela (YSA205339).
3.6. Eläimistö ja kasvilajisto	Maisema-alueella esiintyviä uhanalaisia lajeja ovat ajuruhosulkanen, helmihopeatäplä, juomuolkikyökönen, kalvosijpi, kaunosavikkakoi, ketoharmokääriäinen, ketolattakoi, kulmaneikkayökkönen, kuusamaviuhkanen, malisulkanen, maltsayökkönen, mansikkavarsikoi, meriluikkaponsikas, niittylaukkaneilikka (puolanlaukkaneilikka), oliivineikkayökkönen, pellavakirppa, pensasmittari, pilkkumorsiusyökkönen, pilkkupussikoi, pohjanpikkukultasiipi, pyöröneikkayökkönen, pähkinämittari, rahkahyrrä, ruskopikkumittari, ruusuviiruponsikas, saaristoraanumittari, saunionoidanlukkanen, savikkapikkumittari, tervakomittari, tähkämitikka, valkoreunapussikoi, viheryökkönen sekä vyöneikkayökkönen.
3.7. Ilmasto	
3.8. Maisemarakenne	Maiseman ominaisuus syntyy niin kutsutusta Laitilan rapakivestä. Rapakivi on herkemmin rapautuva ja kallioperästä irronneet suuret lohkarit leimaavat sekä metsiä että viljelyalueita. Keskeinen osa Untamala-Kodjalan maisema-alueella on alueelle poikkeuksellisen laaja ja laakea peltoaukea, Laitilan lakeus, jonka halki kulkee pitkittäisharjukso. Kaakkois-luoteissuuntainen Laitilanharju on monin paikoin kärsinyt soranotosta, erityisesti maisema-alueen keskiosista harju on hyvin repaleinen, osittain katkonainenkin. Parhaiten säilyneet harjun osat löytyvät palasina Untamalan ja Paltilan kylän alueilta sekä aivan maisema-alueen lounaisreunalta. Laitilan lakeuden maaperä koostuu savi- sekä turve ja liejakerrostumista, jotka muistuttavat Valkojärven kuivatetusta järvenpohjasta. Alueella on useita muita viljelyalan lisäämistä varten kuivatettuja järviä ja soita. Peltolakeudet rajautuvat kivisiin ja karuihin kallioperänteisiin tai kumpareisiin. Maisema-alueen reuna-alueet muodostuvat pääosin kuivista ja kalliosta mäntykankaista. Peltomaisemille tyypillisiä ovat pienet mäntyä ja katajaa kasvavat kallioidet saarekkeet. Alueella on useita pieniä soita. Perinnemaisemia on runsaasti, ja useat niistä ovat tyypiltään ketoja tai kallioketoja. Pienmuotoisilla diabaasi-esiintymillä tavataan lajistoltaan monipuolisia diabaasilehtoja. Alueen poikki virtaavat Sirppujoki ja sen lukuisat sivuhaarat ja ojat. Laitilan keskustan jälkeen Sirppujoki jatkuu Malvonjoki-nimisena. Sirppujoen suurimpia sivuhaaroja on Härinänjoki, joka yhtyy Sirppujokeen Kulmastenmäen pohjoispuolella ja virtaa Kodjalan, Vidilän ja Koukkelan kylien eteläpuolella.
4. KULTTUURISET OMINAISPIIRTEET	
4.1. Arkeologinen kulttuuriperintö	Alueella on runsaasti muinaisjäännöslöytöjä ja seutu on erittäin vanhaa asutusaluetta. Sirppujoen jokilaakso sekä Laitilan Valkojärvi olivat pysyvästi asuttuja viimeistään esihistoriallisen ajan lopussa 1100-luvulla. Suurin osa muinaisjäännöksistä on pronssi- ja rautakautisia hautaröykkiöitä ja kalmistoja. Alueella kiviröykkiöhautoja kutsutaan vareiksi. Rautakautisia kalmistoja on alueella kolmenlaisia, joista ainutlaatuisin lienee niin sanottu Untamalan tyypin kalmisto. Untamalan tyypin kalmistoiksi kutsutuissa hautamuodostelmissa näkyy kiinteät yhteydet länteen, lähinnä Gotlantiin ja Ruotsiin. Untamalan kylän alueelta tunnetaan useita kiinteitä muinaisjäännöksiä: kumpukalmisto, ruumiskalmisto, asuinpaikka-alueita, kuppikiviä, viljelysten kupeessa olevia kiviröykkiöitä ja teiden varsilla pystykiviä. Toinen edustava muinaisjäännösalue sijaitsee Soukaisten kylän Savimäellä, jossa on vanhempaan roomalaiseen rautakautteen ajoittuva kalmistoalue. Rautakauden loppuvaiheisiin ajoittuvat linnavuoret sijaitsevat Seppälän kylän keskellä (Seppälän linnavuori ja Lankvuori). Alueelta on löytynyt myös rautakaudenväestön uskomuksiin liittyviä kuppikiviä. Salon kylän Mäki on rautakautinen muinaispelto, joka on yhä laidunnettuna ja vanhoine kivivalleineen on maisemallisesti arvokas. Kallelasta tunnetaan lukuisia esihistoriallisen ajan kiinteitä muinaisjäännöksiä, joista merkittävimpiä ovat satoja vuosia käytössä olleet rautakautiset kalmistot kuten Kalmumäki ja Hiidenvainio. Kylään liittyy lisäksi kallioiden hakattuja uhrikoppia.

4.2. Maiseman kulttuurihistoria	<p>Laitilan laajat peltoaukeat Laitilanharjun molemmin puolin ovat syntyneet järvenkuivatusten yhteydessä. Tunnetuin ja laajavaikutteisinkin hanke on ollut pääpiirteissään viime vuosisadan aikana toteutettu Valkojärven kuivatus. Myös Velhojärven ja Peräjärven peltoaukeat ovat syntyneet samalla tavalla. Laitilan alueella on toteutettu järvenkuivatushankkeita aina 1700-luvulta alkaen. Ensimmäinen kuivatushanke toteutettiin 1750-luvulla Kodjalan kylän eteläpuolella sijainneella Koukkelanjärvellä. Tavoitteena on ollut viljeltävän maan lisääminen sekä tulvien vähentäminen. Laitilan suurimmat kylät syntyivät entisen Valkojärven ympärille jo rautakaudella. Nykyistä laajaa laaksoauekeaa halkova pitkätaisharjukso on ollut maakunnan varhaisimpia asuinpaikkoja. Myös vanha tiestö seuraa harjun reunaan. Kun maisema-alueelle ensimmäistä kertaa on muodostunut pysyvää asutusta ajanlaskun alussa, on Valkojärveltä ollut vielä meriyhteys. Sirppujoki on jäänne Laitilan vanhimman kyläasutuksen kannalta oleellisesta merenlahdesta. Sirppujoki on aina viime vuosisatoihin asti toiminut tärkeänä kulkuyhteytenä. Kautta aikojen Valkojärvi on tarjonnut erityisen hyvät mahdollisuudet kalastukseen ja kaupankäyntiin. Useissa Valkojärven ympäristön kylissä on tehty paleoekologisia tutkimuksia, jotka ovat osoittaneet alueiden olleen viljelyksessä ja laidunkäytössä ajanlaskun alusta asti. Ensimmäiset merkit peltoviljelykulttuurista ovat Soukaisten kylän Savimäen ympäristöstä, jossa ohran ja vehnän viljely on aloitettu jo noin 350 eKr. Untamalan kylällä on ollut keskeinen asema koko Laitilan historiassa. Keskiajan lopulle asti Untamala oli nykyisen Laitilan tärkein keskus. Viljelykulttuuri Untamalan kylän alueella on alkanut kehittyä heti ajanlaskun alussa. Untamalan kirkon paikalla on sijainnut useita palaneita kirkkoja, ennen nykyistä vuonna 1785 rakennettua puukirkkoa. Soukaisten kylän Pertelin kirkko on muodostanut keskiajalla oman seurakuntansa ja ollut Laitilan kappelina ainakin vuodesta 1544 lähtien. Kirkko on Suomen ensimmäisiä kyläkirkkoja. Laitilan alueella ihmisen maisemaa muokkaava vaikutus on ollut voimakkaimmillaan 1700-luvulta eteenpäin. Isojakokarttojen aikaan suuri osa Laitilan nykyisistä peltoalueista oli Valkojärven vedenpinnan alla tai isojakoaikaisia niittyjä. Isojakoaikojen jatkuvasti peltoviljelyksessä olevia alueita löytyy vanhojen kylien lähiympäristöstä, mm. Soukaisten, Untamalan, Palttilan, Salon, Kodjalan, Koukkelan, Hallun, Kallelan sekä Varhelan alueilta. Nykypäivänä niittyalueiden tilalla alavilla mailla on nykyään pellot ja pienet rippeet niityistä ja hakamaista on nykyisten kylien liepeillä. Vuonna 1961 käyttöön otetun valtatie 8:n suoraviivainen linjaus jakaa Laitilan lakeuden kahtia. Valkojärven pehmeän maaperän ylittäminen oli yksi tierakennusprojektiin suurimmista haasteista.</p>
4.3. Maiseman kannalta merkittävät elinkeinot	<p>Viljelyelinkeinon lisäksi, niittytalous on Laitilan alueella ollut erityisen tärkeä ja tilat pitivät useita eläinlajeja. Kallelan kylässä on maatalouden sivuelinkeinona toimiva hevostalouslyritys, jolla on laajat hevosaitaukset. Laitilan taajaman yhteydessä on jonkin verran pienteollisuutta. Laitilan taajaman liepeille toimii Laitilan Wirvoitusjuomatehdas.</p>
4.4. Rakennettu ympäristö	<p>Untamala-Kodjalan alueelle tyypillisiä ovat talonpoikaistalot, ja maisema-alueella on useita 1800-luvulla rakennettuja, hyvin säilyneitä kokonaisuuksia. Alueella on myös useita rakenteensa hyvin säilyttäneitä ryhmä- ja raittikylä. Elävän maatalouden myötä, myös suuret modernit maatalousrakennukset ovat tavallisia.</p>
4.4.1. Alueelle tyypillinen ja perinteinen asutustyyppi	<p>Alueelle tyypilliset asutustyypit ovat ryhmä- ja raittikylät. Untamalan raittikylä on noin kolme kilometriä pitkä ja on siten Varsinais-Suomen pisimpiä raittikylä.</p>
4.4.2. Nykyisen asutuksen suhde muinaisjäännösten sijaintiin	<p>Kiinteät muinaisjäännökset on löydetty nykyisten kylien liepeiltä tai keskeltä. Pronssikautisia hautaröykkiöitä, eli vareita, löytyy pääosin Valkojärven ympäristöstä. Myös rautakautiset kylät sijaitsivat kapean ja mutkaisen vesireitin varrella ja nykyisten entisen Valkojärven ympäristön kylien paikoilla, Laitilassa mm. Untamalassa, Soukaisissa, Palttilassa, Salossa ja Kodjalassa. Kallela kuuluu myös Sirppujoen muinaislahden rautakaudella asutettuun alueeseen.</p>

4.4.3. Rakennetun ympäristön inventoinnit	<p>Untamalan raittikylä (RKY 2009), Koukkelan Kauppilan umpipiainen talonpoikaistalo (RKY 2009), Kallelan kylä (RKY 2009), Untamalan raittikylä ja kulttuurimaisema (RKY 1993), Palttilan kartanoympäristö (RKY 1993), Koukkelan Kauppila (RKY 1993), Kallelan ja Varhelan kylien kulttuurimaisema (RKY 1993). Untamalan raittikylä on esihistorialliselta ajalta asti yhtäjaksoisesti asutettuna ollut kylä. Valtakunnallisesti arvokas Untamalan päätytornillinen pitkäkirkko on rakennettu vuonna 1785, mutta kyläkirkko on vanhan kalmiston paikalla. Kiviainan ympäröimällä hautausmaalla on varhaiskeskiaikainen hautakivi, ns. Kalevanpojan viikatteenkivi. Untamalan kyläkirkko on myös kirkkoilla suojeltu. Alueella on paljon seudullisesti arvokkaaksi arvoitettuja kiinteistöjä, suurilta osin talonpoikaistaloja 1800-luvun lopulta (Lalla, Suojamaa, Huttela, Muinaismäki, Seiko, Pitkälä, Tontti-Ventola, Arvela sekä Untamalan Sarkin talonpoikaismuseo). Koukkelan kylässä sijaitseva Kauppilan umpipiha on Varsinais-Suomen parhaiten säilynyt umpipiha, jonka 1700 - 1800-luvun hirsiset asuin- ja ulkorakennukset rajaavat neliömäistä pihaa ja edustavat vaurasta länsisuomalaista talonpoikaistrakentamista. Kallelan kylä kuuluu Kalannin vanhan ydinalueen rautakaudelta asti asuttuihin suuriin, monitaloisiin kyliin. Kylässä on säilynyt perinteinen 1800-luvun talonpoikaistrakennusten muodostama raittinäkymä. Kallelassa on useita seudullisesti arvokkaita paritupatyyppejä rakennuksia 1800-luvun toiselta puoliskolta (Vilo, Lalla, Vapola, Sunila, Pauntalo, Lehtimäki). Palttilan kartanoympäristö on päivitetystä RKY2009-sivuilta poistunut rakennusryhmä Sirppujoen varrella. Palttilan kartano on arvoitettu seudullisesti arvokkaaksi. Myös Palttilan kartanosta koilliseen sijaitseva Kaukolan kartano on seudullisesti arvokas. Soukaisten kylän Pyhän Perttelin kirkko on pieni puukirkko, jonka vanhaa kirkkomaata ympäröi säleaita. Kirkko on arvoitettu seudullisesti arvokkaaksi ja kyläkirkko on myös kirkkoilla suojeltu. Kodjalan kylässä Nansion kivihoivisilta sekä talonpoikaistalot 1800-luvun puoliväliltä, Kyntäjä 1/2 ja Jussi 1/2, ovat seudullisesti arvokkaita. Muita seudullisesti arvokkaita rakennuksia ovat Valkon kylän Vainio-Puhju 1/2 (talonpoikaistalo 1800-l loppu), Koverossa Heikkilä (päärakennus 1834), Haukassa Vanha-Setälä (ent. Oskarila) 1 (rakennukset 1800-lukua), sekä Varhelassa Rauvala (päärakennus 1899-1900). Useita paikallisesti arvokkaita rakennuksia on etenkin Untamalan, Valkon, Kodjalan, Koukkelan, Koveron sekä Kallelan kylissä.</p>
4.4.4. Muita maiseman kannalta merkittäviä rakennuksia ja rakenteita	<p>Alueen rapakivisestä kallioperästä irronneita siirtolohkareita on käytetty monissa rakenteissa. Alueen maisemakuva leimaavat etenkin lukuisat kiviäidät. Soukaisten kylään liittyvä Blomin puisto on maisemallisesti merkittävä ja kaunis alue. Seppälän kylämäellä sijaitseva rakennusryhmä on maisemallisesti näyttävä kokonaisuus.</p>
4.5. Perinnemaisemat	<p>Alueella olevat inventoidut perinnemaisemakohteet: Ali-Pentin vesaniitty (arvo PT), Alisaaren haka (arvo PT), Alisaaren läheinen keto (arvo PT), Betlehemin kallioketo (arvo PT), Betlehemin mäkiauraketo (arvo PT), Eerolan niitty (arvo PT), Heinikkalan entinen haka (arvo PT), Hiikkakuoppien kedot (arvo PT), Hiltusen keto (arvo PT), Hiltusen metsälaidun (arvo PT), Hiltusen peltosaareke (arvo PT), Härjämaen niitty ja haka (arvo PT), Jaakkolan niitty (arvo PT), Jokelan kallioketo (arvo PT), Juvalan keto (arvo PT), Kalliolan kallioketo (arvo PT), Kalliolan lehdeshaaka (arvo PT), Kalliolankedot (arvo PT), Kallioniemen niitty (arvo PT), Kauppilan umpipiha (arvo PT), Keskimäki (arvo PT), Keskustan koulun keto (tyyppi 3, arvo M+), Keskustan koulun keto (tyyppi 4, hakamaa, arvo P+), Kilvonmäen niitty (tyyppi 4, arvo M+), Kirimäen haka (arvo PT), Kleemolan entinen haka (arvo PT), Koiviston entinen laidun (arvo PT), Koivulähde lehtohaka (arvo PT), Koivulähteen katajaketo (arvo PT), Kopinketo (arvo PT), Kouman kyläketo (arvo PT), Kylä-Heikolan niitty (arvo PT), Kylämäen kumpareet (arvo PT), Kylä-Raulan kedot (arvo PT), Lallan entinen laidun (arvo PT), Lankvuoren niitty (tyyppi 4, arvo P+), Lehdon haka ja keto (arvo PT), Lehtisen niittysaarekkeet (arvo PT), Lukkalan katajaketo (arvo PT), Luolinmäki (arvo PT), Lähteilän metsälaitumet (tyyppi 13, hakamaa, keto, kallioketo, arvo M-), Marttilan metsäsaareke (arvo PT), Metsänpään entinen haka (arvo PT), Mikolan niitty (arvo PT), Muinaishautojen keto (arvo PT), Mäen keto (arvo PT), Mäkilän entinen laidun (arvo PT), Niemen kallioketo (arvo PT), Nystmäen niitty (tyyppi 3, tuore niitty, arvo P+), Paattimäen keto (arvo PT), Palttila entinen laidun (arvo PT), Palttila, hakasaareke (arvo PT), Palttilan katajaketo (arvo PT), Palttilan keto (tyyppi 3, tuore niitty, arvo V), Pastilan hevoslaidun (tyyppi 14, tuore niitty, kallioketo, keto, arvo P-/PT), Pietilän ketosaareke (arvo PT), Pietilänmäki (arvo PT), Pohjois-Untamala (arvo PT), Radanmäki (arvo PT), Raulan niitty (tyyppi 4, muu, arvo P), Rekolan kallioketo (arvo PT), Saarelan lehtosaarekkeet (arvo PT), Santalan keto (arvo PT), Sarkin keto (arvo PT), Savemäen kalmiston haka (tyyppi 12, keto, arvo P+), Seitalan kedot ja niityt (arvo PT), Seppälä keto (arvo PT), Seppälän koulun keto (arvo PT), Siirilän metsälaidun (tyyppi 13, tuore niitty, keto, arvo P+), Suuluhdan katajaketo (arvo PT), Syytjän kalmistonmäen keto (tyyppi 3, hakamaa, arvo M-), Toimelan entinen haka (arvo PT), Tuunan niitty (tyyppi 12, metsälaidun, tuore niitty, keto, arvo P), Uhrikiven keto (tyyppi 3, arvo M-), Ullan metsälaidun (arvo PT), Untamalan kedot (tyyppi 3, tuore niitty, hakamaa, arvo V), Untamalan koulun keto (arvo PT), Untamalan pihakedot (arvo PT), Untolan haka (arvo PT), Utovuoren haka (tyyppi 4, hakamaa, arvo M), Uusitalon entinen haka (arvo PT), Vainilan niitty (arvo PT), Vainio-Haveri (arvo PT), Valkon kedot (arvo PT), Vasikkahankaan niitty (tyyppi 4 keto, muu, arvo M-), Väiskän kedot (arvo PT), Yli-Hakulan kedot (arvo PT), Yli-Hakulan lehto (arvo PT), Yli-Hakulan niitty (tyyppi 4 kallioketo, keto, arvo M-), Yli-Ollan kallioketo (arvo PT), Yli-Ollan peltosaareke (arvo PT), Ylisaaren peltosaarekkeet (arvo PT), Ylisaaren pihaketo (Tyyppi 3, arvo M-), Yli-Sunilan katajakedot (arvo PT), Ylitalon haka (arvo PT), Ylitalon metsälaidun (arvo PT) sekä nimillä 32, 41, 46, 219, 291 ja 256c digitoidut kohteet (arvoluokka PT).</p>
4.6. Identiteettitekijät, symbolitekijät	<p>Soukaisten kylään liittyvä laskuopin kehittäjä Efraim Elo, jonka kotitalo on myöhemmin toiminut kouluna. Taloon liittyy myös Blomin puisto ja niin kutsuttu Blomin polku, jota pitkin kuljeksiva Elo oli kyläläisille tuttu näky.</p>
4.7. Matkailu- ja virkistyskäyttö	<p>Untamalan raittikylä sekä Kauppilan umpipiha ovat kulttuurinähtävyyksiä. Untamalan Sarkin talonpoikaistalossa toimii museo ja kylässä sijaitsevan arkeologikeskuksen vierestä alkaa Untamalan opastettu kulttuuripolku katajamäellä, jossa on vanhemman roomalaisajan kalmisto. Untamalan kumpukalmistossa kiertää myös noin 200 metriä pitkä luontopolku. Kylässä toimii Kulttuurikeskus Untamala. Myös Kauppilan umpipiha Koukkelan kylässä toimii museona. Sirppujoessa melotaan ja siinä järjestetään Sirppujokilasku, melonta Nansion sillalta Kalannin ruukille.</p>

<p>4.8. Kuvailu, kulttuuripiirteet</p>	<p>Nykyistä laajaa laaksoaukeaa halkova pitkittäisharjujakso on ollut maakunnan varhaisimpia asuinpaikkoja. Kun maisema-alueelle ensimmäistä kertaa on muodostunut pysyvää asutusta ajanlaskun alussa, on Valkojärveltä ollut vielä meriyhteys. Sirppujoki on jääne Laitilan vanhimman kyläasutuksen kannalta oleellisesta merenlahdesta. Sirppujoki on aina viime vuosisatoihin asti toiminut tärkeänä kulkuväylänä. Laitilan suurimmat kylät syntyivät entisen Valkojärven ympärille jo rautakaudella. Alueet ovat olleet yhtäjaksoisesti asutettuja nykypäivään saakka ja alueen kiinteät muinaisjäännökset on löydetty nykyisten kylien liepeiltä tai keskeltä. Pronssikautisia hautaröykkiöitä, eli vareita, löytyy pääosin Valkojärven ympäristöstä.</p> <p>Laitilan alueella ihmisen maisemaa muokkaava vaikutus on ollut voimakkaimmillaan 1700-luvulta eteenpäin. Myös alueen monet järvenkuivatushankkeet on toteutettu sen jälkeen. Isojakokarttojen aikaan suuri osa Lailan nykyisistä peltoalueista oli Valkojärven vedenpinnan alla tai isojakoaikaisia niittyjä. Isojakoajoista jatkuvasti peltoviljelyksessä olevia alueita löytyy vanhojen kylien lähiympäristöstä, mm. Soukaisten, Untamalan, Palttilan, Salon, Kodjalan, Koukkelan, Hallun, Kallelan sekä Varhelan alueilta. Nykypäivänä niittyalueiden sijaan alavilla mailla sijaitsee pelto ja pienet rippeet niityistä ja hakamaista sijaitsevat nykyisten kylien liepeillä. Vuonna 1961 käyttöön otetun valtatie 8:n suoraviivainen linjaus jakaa Laitilan lakeuden kahtia. Valkojärven pehmeän maaperän ylittäminen oli yksi tierakennusprojektin suurimmista haasteista. Alueelle kohdistuu jonkin verran maankäytöllisiä paineita.</p> <p>Maisema-alueella sijaitsee useita kyliä, joissa vanhat kyläraitit ovat säilyneet lähes alkuperäisessä asussaan jo vuosisatojen ajan. Tunnetuin näistä on Laitilanharjulla sijaitseva Untamalan kylä, joka on Suomen pisimpiä jäljellä olevia raittikyliä. Kylän pituus on kokonaisuudessaan kolme kilometriä. Untamalan kylällä on ollut keskeinen asema koko Laitilan historiassa ja keskiajan lopulle asti Untamala oli nykyisen Laitilan tärkein keskus. Untamala-Kodjalan ja koko Ala-Satakunnan maisemaseudulle tyypillistä ovat vauraat talonpoikaistalot, joista edustava esimerkki on Koukkelan Kauppilan umpiipiha, jonka 1700 - 1800-luvun hirsiset asuin- ja ulkorakennukset rajaavat neliömäistä pihaa. Kallelan kylä kuuluu Kalannin vanhan ydinalueen rautakaudelta asti asuttuihin suuriin, monitaloisiin kyliin, joissa on säilynyt perinteinen 1800-luvun talonpoikaistrakennusten muodostama raittinäkymä. Olennainen osa alueen kyläympäristöjä ovat myös kiviäidat, joissa on hyödynnetty alueen rapakivisestä kallioperästä irronneita siirtolohkareita. Raittikylien kulttuurihistoriaa täydentävät Untamalan ja Soukaisten kylissä sijaitsevat puukirkot. Untamalan kirkon paikalla on sijainnut useita palaneita kirkkoja, ennen nykyistä vuonna 1785 rakennettua puukirkkoa. Soukaisten kylän Perttelin kirkko on muodostanut keskiajalla oman seurakuntansa ja ollut Laitilan kappelina ainakin vuodesta 1544 lähtien. Kirkko on Suomen ensimmäisiä kyläkirkkoja.</p>
<p>5. MAISEMAKUVA</p>	<p>Maisema-alue muodostuu loivasti kumpuilevasta Laitilan lakeudeksi kutsutusta Laitilan kirkonkylän länsi- ja pohjoispuolelle levittäytyvästä peltoaukeasta. Lakeus on pääosin entistä Valkojärven pohja ja muodostaa lähiympäristöstään poikkeavan laajan ja suurpiirteisen viljelysmaiseman. Maisema-alueen pohjoisosissa ja eteläosissa maisema on pienimuotoisempaa, pienpiirteisen kalliokumpareiden pirstomaa. Koko maisema-alueella kivisyys ja suuret siirtolohkareet ovat leimaa-antava piirre. Ryhmä- ja raittikylien perinteinen talonpoikaisasutus on alueella säilynyt huomattavan eheänä ja yhtenäisenä. Viehättäviltä ja mutkaisilta kyläteiltä avautuu kauniita näkymiä ympäröivään viljelysmaisemaan.</p>
<p>6. RAJAUS</p>	<p>Varsinais-Suomen kulttuurimaisemaselvityksessä (2008) on esitetty, että rajausta säilytään ennallaan. Päivitysinventoinnin perusteella rajausta on kuitenkin paikoitellen tarpeen tarkistaa. Alkuperäinen rajausta on ollut hyvin laaja ja päivitettyissä rajauksissa on pyritty rajaamaan Laitilan lakeuden ja Untamala-Kodjalan ydinaluetta maiseman luontevien rajojen mukaan. Päivitysinventointien perusteella ehdotetaan rajattavaksi pois omina kokonaisuuksina hahmottuvat, vähemmän edustavat peltoalueet. Alueen länsilaidalla, Hankeransuon-Isorahkan laaja suoalue on metsäinen ja sen taakse jäävät pienet peltoalueet jäävät erilleen Laitilan lakeudesta. Itälaidalla Malvonjoen varren peltoalueet jäävät Laitilan taajaman sekä pienten metsäisten selänteiden taakse. Alueen maisemakuvaan on vaikuttanut taajaman laidan pienteollisuus ja hallirakentaminen. Myös Kiveinen-Viikainen jää metsäselänteiden taakse. Kaikilla poisrajattaviksi esitetyillä alueilla on muuhun alueeseen verrattuna vähän muinaisjäännöksiä ja arvokasta rakennuskantaa. Rajausta esitetään laajennettavaksi Uudenkaupungin puolella, Hallun, Kallelan ja Varhelan kyliin, jotka ovat muinaisjäännöksiä myöten samaa aluetta. Alueen pelto ovat pienpiirteisiä, mutta ainakin isojaon ajoista jatkuvasti viljelyksessä olleita. Alueella on myös runsaasti muinaisjäännöksiä ja vanhaa rakennuskantaa. Alue on osittain kuulunut RKY-1993 rajaukseen, jota on supistettu vuonna 2009 päivitettyissä rajauksissa. Rajausten tarkistamisen tarvetta on noussut esiin etenkin Laitilan taajaman reuna-alueilla. Uusi rajausta seuraa taajaman kohdalla pääasiassa Sirppujokea. Laitilan keskustan kohdalla Wirvoitusjuoman tehtaasta ja sahan kohdalla nykyiset teollisuusalueet rajataan pois. Myös pappilan kohdalla oleva rajausta supistettiin, koska viereinen pieni peltoalue on jo asemakaavoitettu rivitaloille ja pappila ei näy enää maisemassa. Kaukolan kohdalla perinnemaisema ja kartano sisällytetään rajaukseen. Suontaan ja Paton kylien aluetta on kyselyssä ehdotettu lisättäväksi maisema-alueeseen, mutta alueen erottaa nykyisestä alueesta laaja yhtenäinen metsäkaistalle. Tätä aluetta voitaisiin tutkia omana paikallisesti arvokkaana kokonaisuutenaan.</p>

7. KUVAILUTEKSTI	<p>Maisemakuva: Maisema-alue muodostuu loivasti kumpuilevasta Laitilan lakeudeksi kutsutusta Laitilan kirkonkylän länsi- ja pohjoispuolelle levittäytyvästä peltoaukeasta. Lakeus on pääosin entistä Valkojärven pohja ja muodostaa lähiympäristöstään poikkeavan laajan ja suurpiirteisen viljelysmaiseman. Maisema-alueen pohjoisosissa ja eteläosissa maisema on pienimuotoisempaa, pienpiirteisen kalliokumpareiden pirstomaa. Kokonaan maisema-alueella kivisyys ja suuret siirtolohkareet ovat leimaantava piirre. Ryhmä- ja raittikiilien perinteinen talonpoikaisasutus on alueella säilynyt huomattavan eheänä ja yhtenäisenä. Viehättäviltä ja mutkaisilta kyläteiltä avautuu kauniita näkymiä ympäröivään viljelysmaisemaan.</p> <p>Luontopiirteet: Maiseman ominaisuus syntyy niin kutsutusta Laitilan rapakivestä. Rapakivi on herkemmin rapautuva ja kallioperästä irronneet suuret lohkarit leimaavat sekä metsiä että viljelyalueita. Keskeinen osa Untamala-Kodjalan maisema-alueella on alueelle poikkeuksellisen laaja ja laakea peltoaukea, Laitilan lakeus, jonka halki kulkee pitkäisharjukso. Kaakkois-luoteissuuntainen Laitilanharju on monin paikoin kärsinyt soranotosta, erityisesti maisema-alueen keskiosista harju on hyvin repaleinen, osittain katkonainenkin. Parhaiten säilyneet harjun osat löytyvät palasina Untamalan ja Paltilan kylän alueilta sekä aivan maisema-alueen lounaisreunalta. Laitilan lakeuden maaperä koostuu savi- sekä turve ja liejakerrostumista, jotka muistuttavat Valkojärven kuivatetusta järvenpohjasta. Alueella on useita muita viljelyalan lisäämistä varten kuivatettuja järviä ja soita. Peltolakeudet rajautuvat kivisiin ja karuihin kalliobelänteisiin tai kumpareisiin.</p> <p>Maisema-alueen reuna-alueet muodostuvat pääosin kuivista ja kalliisista mäntykankaista. Peltomaisemille tyypillisiä ovat pienet mäntyä ja katajaa kasvavat kalliiset saarekkeet. Alueella on useita pieniä soita. Perinnemaisemia on runsaasti, ja useat niistä ovat tyypiltään ketoja tai kallioketoja. Pienimuotoisilla diabaasi-esiintymillä tavataan lajistoltaan monipuolisia diabaasilehtoja. Alueen poikki virtaavat Sirppujoki ja sen lukuisat sivuhaarat ja ojat. Laitilan keskustan jälkeen Sirppujoki jatkuu Malvonjoki-nimisena. Sirppujoen suurimpia sivuhaaroja on Härinanjoki, joka yhtyy Sirppujokeen Kulmastenmäen pohjoispuolella ja virtaa Kodjalan, Vidilän ja Koukkelan kylien eteläpuolella.</p> <p>Kulttuuripiirteet: Nykyistä laajaa laaksoaukeaa halkova pitkäisharjukso on ollut maakunnan varhaisimpia asuinpaikkoja. Kun maisema-alueelle ensimmäistä kertaa on muodostunut pysyvää asutusta ajanlaskun alussa, on Valkojärveltä ollut vielä meriyhteys. Sirppujoki on jääne Laitilan vanhimman kyläasutuksen kannalta oleellisesta merenlahdesta. Sirppujoki on aina viime vuosisatoihin asti toiminut tärkeänä kulkuväylänä. Laitilan suurimmat kylät syntyivät entisen Valkojärven ympärille jo rautakaudella. Alueet ovat olleet yhtäjaksoisesti asutettuja nykypäivään saakka ja alueen kiinteät muinaisjäännökset on löydetty nykyisten kylien liepeiltä tai keskeltä. Pronssikautisia hautaröykkiöitä, eli vareita, löytyy pääosin Valkojärven ympäristöstä.</p> <p>Laitilan alueella ihmisen maisemaa muokkaava vaikutus on ollut voimakkaimmillaan 1700-luvulta eteenpäin. Myös alueen monet järvenkuivatushankkeet on toteutettu sen jälkeen. Isojakokarttojen aikaan suuri osa Lailan nykyisistä peltoalueista oli Valkojärven vedenpinnan alla tai isojakoaikaisia niittyjä. Isojakoajoista jatkuvasti peltoviljelyksessä olevia alueita löytyy vanhojen kylien lähiympäristöstä, mm. Soukaisten, Untamalan, Paltilan, Salon, Kodjalan, Koukkelan, Hallun,</p>
8. ARVIOINTI	
8.1. Arvoluokka	Valtakunnallinen
8.2. Arviointiteksti	<p>Maiseman arvo perustuu monimuotoiseen maaseutumaisemaan ja pitkään asutus- ja kulttuurihistoriaan. Lisäarvoa tuovat eheät, perinteistä talonpoikaiskulttuuria edustavat ryhmä- ja raittikylät sekä viehättävät laidunniityt ja perinnemaisemat. Laitilan lakeudeksi kutsuttu, poikkeuksellisen laaja peltoaukea eroaa alueen muista, enemmän pienpiirteisistä laaksoista. Untamala-Kodjala on elinvoimaista maaseutua.</p>
9. LIITTEET	
9.1. Karttaliitteet	<p>Untamala-Kodjala_L1_Kulttuuri- ja luontoarvot Untamala-Kodjala_L2_RHR Untamala-Kodjala_L3_SLICES Untamala-Kodjala_L4_Maisemahistoria Untamala-Kodjala_L5_Kuvauspisteet</p>

9.2. Valokuvat	<p>Untamala-Kodjala; 14082013 Marie Nyman; SAM_4159; Laitila; Näkymä Untamontieltä</p> <p>Untamala-Kodjala; 14082013 Marie Nyman; SAM_4161; Laitila; Untamalan raittikylä</p> <p>Untamala-Kodjala; 14082013 Marie Nyman; SAM_4164; Laitila; Untamalan raittikylä</p> <p>Untamala-Kodjala; 14082013 Marie Nyman; SAM_4165; Laitila; Näkymä Untamalan raittilta</p> <p>Untamala-Kodjala; 14082013 Marie Nyman; SAM_4171; Laitila; Näkymä Untamalan raittikylän luontopolulta</p> <p>Untamala-Kodjala; 14082013 Marie Nyman; SAM_4197; Laitila; Seppälän kylä</p> <p>Untamala-Kodjala; 14082013 Marie Nyman; SAM_4203; Laitila; Tienäkymä Valkon kylästä</p> <p>Untamala-Kodjala; 14082013 Kirsti Virkki; P1110213; Laitila; Lampaista Untamalassa</p> <p>Untamala-Kodjala; 14082013 Kirsti Virkki; P1110206; Laitila; Lampaista Untamalan maisemissa</p> <p>Untamala-Kodjala; 26102012 Kirsti Virkki; P1100374; Laitila; Koukkelan kylässä sijaitseva Kauppilan umpiä</p> <p>Untamala-Kodjala; 10092010 Kirsti Virkki; 10092010087; Laitila; Untamalan kyläkirjasto</p> <p>Untamala-Kodjala; 17102012 Kirsti Virkki; P1100347; Uusikaupunki; Kallelan kylä</p> <p>Untamala-Kodjala; 17102012 Kirsti Virkki; P1100337; Uusikaupunki; Kallelantien näkymä</p> <p>Untamala-Kodjala; 28062012 Natalia Räikkönen; IMG_0120; Laitila; Palttilan kartanon rakennuksia</p> <p>Untamala-Kodjala; 28062012 Natalia Räikkönen; IMG_0125; Laitila; Näkymä Valkojärven lakeille pelloille Laitilanharjulta</p> <p>Untamala-Kodjala; 28062012 Natalia Räikkönen; IMG_0130; Laitila; Näkymä Palttilasta</p> <p>Untamala-Kodjala; 26102012 Kirsti Virkki; P1100367; Laitila; Kulttuurimaisemaa Koverossa</p> <p>Untamala-Kodjala; 26102012 Kirsti Virkki; P1100381; Laitila; Koukkelan Kauppilan umpiä</p> <p>Untamala-Kodjala; 26102012 Kirsti Virkki; P1100392; Laitila; Vidilän kylä</p>
	Valokuvat_UntamalaKodjala.xlsx